

ARCHIVE COPY

Please return.

Second Class Mail

Հրատարակութիւն Ամերիկահայոց Արեւելեան Թեմի Ազգային Առաջնորդարանի
A Publication of the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America

Volume VIII, Number 6
October, 1985

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ - ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՄԻՍ

Ազատ ազգերը չունին այդ սունը: Իր հայրենի հողի վրայ արմատ ձգած, զարգացած, ազատ եւ անկախ ժողովուրդը, որ անկաշկանդօրէն ամէն օր եւ հազար ընկերով փռում է իր հոգեւոր կեանքի, իր ցեղային համեարի արտայայտութիւնները — այդ ժողովուրդ համար ինքնին ամէնօրեայ սուն է մշակոյթը:

Մեզ նման հայրենագուրկ ու հայրենակարօտ եւ «ի գետս բարեկացուց» նստած մղկտացող ժողովուրդի համար ազգային մշակոյթի փառաբանութիւնը իր ուրոյն ու խորունկ խորհուրդն ունի:

... Մշակոյթի փառաբանութիւնը մի արտապատառ ազդակ է, մի նիչ, մի կանչ կոկողագին, աղերս ու պաղատանք, որպէսզի նրա մայրական անուշ պատկերը զարթնի մեր հոգում, որպէսզի նրա շրթունքները մեր շրթունքներին, նրա հոգին մեր հոգուն, նրա սիրտը մեր սրտին խօսի ինչպէս օրօրօցի երգ, ինչպէս մայրական մեղեդի:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

READING IS A BLESSING

"Son of man, hear what I say to you: open your mouth, and eat what I give you". And when I looked, behold, a hand was stretched out to me, and, lo, a written scroll was in it; and he spread it before me; and it had writing on the front and on the back.

... "Son of man, eat what is offered to you; eat this scroll". So I opened my mouth, and he gave me the scroll to eat. And he said to me: "Son of man, eat this scroll, that I give you and fill your stomach with it". Then I ate it; and it was in my mouth as sweet as honey".

EZEKIEL, II 8-10, III 1-3

Yes! Books are for eating, not for exhibiting. They are for spiritual and intellectual digestion, not for visual ornamentation. Books are still the most powerful factor in the shaping of human life. In spite of continued predictions about the impending dominance of audio-visual and electronic materials, I believe that the printed word makes a stronger and more permanent impact and can never be replaced.

Imagine a world without books. What a barren existence! From the beginning of the world, man could not confine himself to oral expressions. Signs and symbols became part of self-expression. From the earliest hieroglyphic expressions to the alphabetical system devised by the ancient Phoenicians, man created different forms of written expressions. In this sense, one can say writing is as old as man himself.

In our Armenian heritage, from the pre-Christian era we have had the tradition of religious script used in the ancient temples dedicated to the pagan gods. Of course, the creation of the Armenian alphabet by St. Mesrob Mashtots is the cornerstone of Armenian history. In the beginning of the fifth century (406 A.D.), when the alphabet was presented to the Armenian people, the entire country experienced a kind of religious and national transfiguration. Indeed, there is great significance in that the Armenians recognized the fifth century as the Golden Age of their history. It reflects the philosophy of the Armenian people, recognizing the vital importance of the written word in human life.

The more than 25,000 manuscripts, now in the possession of the Armenian people in both Armenia and the diaspora, that have survived the centuries of

destruction, constitute only a small segment of a rich heritage of the written works which the Armenians considered their greatest possessions.

With the invention of the printing press, a new era dawned in Armenian cultural history. In 1512 — just sixty years after the invention of the printing press — the Armenians printed their first book in Venice. Since then, the printing press has never stopped wherever Armenians live. Today, book production has reached its highest rate in Yerevan, Armenia. In many countries in the diaspora, daily newspapers, periodicals and books continue to add to the everincreasing heritage of the written word in Armenian culture.

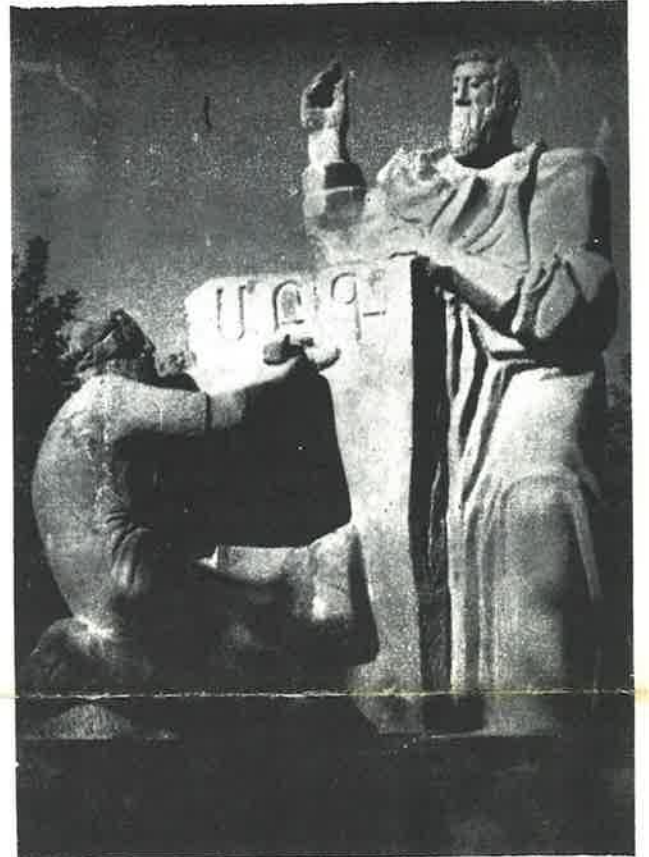
My young friends, I touch upon all this simply to tell you how important and valuable books are in human life and in our Armenian heritage. Here in the United States I have been impressed and inspired by the sight of people reading wherever they may be, not only in schools, homes, and libraries but even in subways and buses. Reading, I believe is the inextinguishable source of personal enrichment. Tell me what books you read, and I'll tell you who you are; for books are the companions you choose and they stay with you as long as you do not abandon them.

There were times in our immediate past history when some of our forefathers could not read because they did not have the opportunity to attend school. Today, thank God, the rate of the literacy amongst Armenians is very high. Reading has become an absolute must, for it does to our minds what food and water does to our bodies. It is my firm conviction that the caliber of our people and the quality of our nation will become higher still, if we become even more avid readers.

It is, therefore, imperative that our parents encourage their children to make reading an important part of their lives. And the best example parents can set, is by reading themselves. We must develop a sound and solid policy of personal and group reading.

Archbishop Karekin Sarkissian

Extract from the preface of the book: "RETRACING THE FOOTSTEPS OF OUR FOREFATHERS..." published for the young people in U.S.A. by the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America.

A monument to St. Mesrob Mashtots in Etchmiadzin depicting the inventor of the Armenian Alphabet and his biographer Gorun. The monument, a work of Levon Tokmajian, was recently inaugurated on one of the squares of Etchmiadzin.

ԱՄՆԱՉԵԼ
ՉԻՄԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆ
ԵՒ ՉԻՐԱՏ, ԽՄԱՆԱԼ
ՉԲԱՆԱ ՀԱՆՃԱՐՈՅ

Այսպէ՛ս քանդակեց Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոց, երբ հայ տառերու գիւտէն ետք արձանագրեց իր առաջին նշանախօսքը:

— Ճանաչել գիմաստութիւն եւ գիրատ, իմանալ գրանս հաննարոյ:

Իր գերագոյն պատգամն էր որ կ'արձակէր այն ժողովուրդին, զոր որոշած էր յաւերժացնել իբրեւ քաղաքակրթական զանգուած, երբ ան կը խարխափէր մոլթին եւ քոսսին դէմ շուարուն, եւ լոյս կ'աղաղակէր իր հոգեկան քարայրէն փրկուելու համար: Հարկ էր ազատագրել զայն այդ ստրկութենէն եւ մշակոյթի կրօնը պարգեւել անոր, որպէսզի ունենար իր մայրենի բարբառը, իր հարազատ խօսքն ու ձայնը, իր երգն ու մտածումը աշխարհի համանուագին մէջ: Ինչպէ՛ս տրտում էր Մեսրոպի հոգին եւ ինչպէ՛ս երկինքին կը նայէր լուսեղէն հրաշք մը պաղատելով: Տրտո՛ւմ էր, երբ դեռ կը սերմանէր տարօրինակ անդաստաններուն, իր նուիրական գիւղին, Հաջեկացի արտերուն մէջ, ուր հողը կը պեղէր իր հզօր բազուկներով, կը լսէր գետին արագավազ գլխանքը, կը նայէր հայրենական դաշտանկարին, հասկերուն, ցորենի

(Շար. էջ 3)

AN APPEAL FOR THE STATUE OF LIBERTY-ELLIS ISLAND RESTORATION PROJECT

September 11, 1985

Ten years ago in April, 1975 in celebration of the 60th Anniversary of the Armenian Martyrs, sixty survivors of the Genocide journeyed to the Statue of Liberty, the "Mother of Exiles", to present a silver communion chalice, itself a survivor, to the Museum of Immigration of Liberty Island as a token of thanksgiving for the hope and security that America gave them and countless others who survived the horrors of 1915.

Imagine how, as immigrants, they felt — huddled together on boats, many with just the clothes on their backs, wide-eyed, wondering, praying, and suddenly, a shout! They rush to the side of the boat entering New York's harbor and behold the Great Lady with the Torch of Liberty in her hand welcoming them. How many broke down and cried bitter-sweet tears at this sight.

Today, the Statue of Liberty continues to be the beacon of hope and promise of a new life for many Armenians. We are grateful to God for this fact which no Armenian-American can deny.

But today, our Great Lady as well as the immigration station on Ellis Island where some 17 million immigrants were processed from 1892 to 1954, is in need of restoration. As the Statue of Liberty and Ellis Island approach their 100th birthdays, wind, rain, pollution, salt water, and vandalism have eroded these monuments. They need the help of all Americans to save them and preserve them for future generations.

As many of you are aware, the Statue of Liberty-Ellis Island Foundation with Lee Iacocca as its Chairman, has begun the process of restoration. Over \$165 million has been raised toward the goal of \$230 million. Thirty-one ethnic and religious organizations have become official Liberty Leaders in the campaign and their combined pledges total over \$5 million.

The Executive Council of the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America decided to take part in the National Ethnic Campaign. Consequently, we expressed to the Statue of Liberty-Ellis Island Centennial Commission, the Prelacy's willingness and desire to help in this noble and worthy cause with the intent of pledging \$50,000 to help in the restoration of Liberty's Light.

To quote Mr. Iacocca: "Most people don't feel that they're debt. They feel this is something they owe. America has been good to them, and they want to put something back."

As we begin our fund raising campaign, I sincerely urge you to consider making a donation to help save our Lady.

We have set up a Steering Committee under the honorary Chairmanship of Mr. Mihran Guzelian and Mr. J. Yervant Kouyoumjian, and headed by World War II hero, Mr. Harry Kizirian to follow up the fund raising campaign. We are sure that all Armenian-Americans and especially our youth will take part in this campaign inspired by the idea of freedom, the great gift of God to Mankind.

Personalized Certificates of Appreciation will be sent directly by the Foundation to all who contribute. If you have already contributed please let us know so that we can add your name to the roster of Armenian-American donors. Those of you who are considering a donation, please make checks payable to the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America. Add note: *Sons of Armenia-Liberty Campaign*. Mail to the Prelacy located at 138 E. 39th Street, New York, N.Y. 10016.

Again I urge you, my fellow Armenian-Americans,

1. Եկեղեցւոյ մէջ պէտք է կենալ լուրջ, պարկեշտ, խոնարհ եւ պատկառանքով. մէկ բառով՝ ինչպէս կը վայելէ Աստուծոյ առջեւ եւ Անոր տան մէջ կեցողի եւ Անոր հետ խօսողի մը (Ա. Տիմ. Գ. 15, Ա. Կորնթ. ԺԴ. 40, Կողոս. Բ. 5):

Այրեքը՝ մաքուր հագուած, կոճկուած, բաց գլուխով, ձեռքերը արձակ կամ իրար միացուցած եւ ո՛չ՝ ետեւը դարձուցած, եւ նստարանի յենարանին վրայ ստարածած, մանկապարտէզի տղաքներուն կամ ստահակներուն պէս: Ոտքերը իրարու բերած՝ թէ՛ ոտքի վրայ կեցած եւ թէ՛ նստարանի վրայ նստած ատեն: Շատ անվայել է ոտքերը իրարու վրայ դրած եւ մէկը վեր տնկած, կամ նստարանին վրայ՝ իրարու տակ առած նստիլ:

Կամայք՝ նոյնպէս մաքուր, պարզ եւ համեստ հագուատով, եւ ո՛չ՝ չափազանց պաճուճուած, պճրճարդուած եւ գլուխի, պարանոցի եւ թեւի զարդերով, իբրեւ գունդադրութիւն. որպէս թէ Աստուծոյ տունը ցուցահանդէս կամ վաճառատուն եղած ըլլար: Գլուխին համեստօրէն ծածկուած, սքողեալ կուրծքով եւ թեւերով, եւ ո՛չ՝ հոլանի, ինչ որ չի վայելեր երբեք, Աստուծոյ տան կամ եկեղեցւոյ մէջ (Ա. Կորնթ. ԺԱ. 7-16, Ա. Տիմ. Ա. 8-10, Ա. Պետր. Գ. 3-4: — Կարդալ նաեւ Ես. Գ. 16-24, եւ չմոռնալ թէ՛ 1915-ին ի՛նչ ճորտութեամբ, պերճանքով եւ զարդերով տարագրուեցանք եւ ինչպէս Սիւրբոյ եւ Լիբանանի ասպնջական այս երկիրները...):

Եկեղեցւոյ մէջ պէտք է կենալ նաեւ լուռ, մտամտիկ եւ առանց խօսակցելու, ասդին անդին դառնալու, դիտելու, ակնարկելու եւ կամ ծիծաղելու, եւ առանց արտաբերելու հարկուելու, խնջելու, խոկալու, փոնգադրուելու կամ մրափելու, եւ առանց այլանդակ շարժումներու:

Կանայք սովոր են, ընդհանրապէս, իրենց փոքրիկներով զալ եկեղեցի, ինչ որ գովելի է՝ զանոնք մանուկ հասակէն եկեղեցասիրութեան եւ աղօթասիրութեան վարժեցնելու տեսակէտէն, պայմանա՛ւ որ՝ լաւ հսկեն անոնց վրայ, որպէսզի իրենց լաց ու ճիչերով ժամն ու պատարագը չհասնա՞րեն: Եթէ ոչ՝ մայրերը լաւ կ'ընեն եթէ հետեւին փոքրիկները չբերեն եկեղեցի (†):

2. Ուտի իլլի պէտք է: —

ա. Ժամերգութեան պահուն՝ մեծ աղօթքներու ատեն, որոնք երկու մասերէ կը բաղկանան, եւ մէջտեղը «Նաղաղութիւն» կուտայ քահանան, եւ սարկաւազը (եւ կամ աղօթող քահանան) «Աստուծոյ երկիրպագեսցուք» կը հրահանգէ, «Հայր մեր»ներու ատեն, — որով կը սկսին եւ կը վերջանան կամ կը փոխուին ժամերգութիւնները, — «Երկիրպագեմք քեզ» քարոզի, «Փառք ի բարձունս»ի, «Սուրբ Աստուած»ի, Աւետարանի, Հաւատամքի եւ արձակման «Հայր մեր»ի ատեն:

բ. Պատարագի միջոցին՝ թափօրի նկարկուած, «Սուրբ Աստուած»ի եւ Աւետարանի վերաբերումի, Աւետարանի ընթերցման, Հաւատամքի, սկիհի եւ Ս. Ընծայից վերաբերումի եւ կամ Սրբասացութեան, «Ողջոյն»ի, «Սուրբ, սուրբ, սուրբ, Տէր»ի, «Առէ՛ք, կերէ՛ք»ի եւ «Արե՛ք ի սմանէ՛ք»ի, «Յամենայնի օրհնեալ ես, Տէր»ի, «Հայր երկնաւոր»ի, «Որդի» եւ «Հոգի Աստուծոյ»ներու, «Հայր մեր»ի, «Ի սուրբ, ի սուրբ, պատուական մարմնոյ»ի «Կեցո՛ւ, Տէր, գծողվորդա քո»ի, «Որ օրհնես զայնոսիկ»ի եւ վերջին Աւետարանի ատեն:

3. Նստիլ պէտք է: —

ա. Ժամերգութեան միջոցին՝ երկար փոխաս-

ցութեանց, Օրհնութիւն, Հարց (իր սարք), Մանկունք եւ Համբարձի շարականներու, Անդաստանի, Գիրքի եւ Հայրապետական երկար աղօթքի եւ «Տէր, ողորմեա՛յի ատեն»:

բ. Պատարագի միջոցին՝ պատարագիչի Ձեռնալուայի եւ Նոստովանութեան, Մեղեդիի, Ճաշու շարականի, Գիրքի եւ քարոզի, «Առաքելոց»ի, «Գոհութիւն»ի, «Ամէն եւ ընդ Հոգւոյդ քում»ի եւ «Տէր ողորմեա՛յի ատեն — ոմանք վերջին Աւետարանի ատեն (ինչպէս բժշկութեան) եւս կը նստին ծնկաչոք:

4. Ծնրադրել պէտք է (եթէ եկեղեցին գորգ, կապերս եւ ա՛յլ փոռածք ունի): —

ա. Ժամերգութեան միջոցին՝ Չղում Նոստովանութեան, «Տէր Ամենակալ»ի, ապաշխարութեան յատուկ որոշ շարականներու, «Մէր ողորմեա՛յի եւ բժշկութեան աւետարանի ատեն»:

բ. Պատարագի միջոցին՝ պատարագիչին Ձեռնալուայի եւ Նոստովանութեան, սկիհի վերաբերումի եւ Սրբասացութեան, «Միայն սուրբ, միայն Տէր, Յիսուս»ի եւ Տէր ողորմեա՛յի ատեն: — Եթէ եկեղեցին փոռածք չունի՝ ոտքի կենալ եւ գլուխն ու մէջքը խոնարհեցնելը բաւական է՝ իբրեւ սիրտի եւ հոգիի ծնրադրութիւն:

5. Նրկիրպագի պէտք է (եթէ եկեղեցին փոռածք ունի): —

ա. Ժամերգութեան միջոցին՝ եկեղեցին մտած եւ աղօթել սկսած պահուն, «Հայր մեր»ներէն առաջ եւ վերջը, երբ քահանան մեծ աղօթքներու կէսին «Նաղաղութիւն» կուտայ եւ սարկաւազը կը հրահանգէ «Աստուծոյ երկիրպագեսցուք», առաւտեան «Երկիրպագեմք քեզ, Տէր Աստուած մեր» քարոզի, «Փառք, պառք եւ երկրպագութիւն» մաղթանքի եւ եկեղեցիին էլլելու ատեն:

բ. Պատարագի միջոցին (եթէ եկեղեցին փոռածք ունի), ամէն անգամ որ սարկաւազը կը հրահանգէ «Աստուծոյ երկիրպագեսցուք», «Իսկ մեք փառաւորեսցուք երկիրպագանելով»ի ատեն: Եւ եթէ եկեղեցին փոռածք չունի՝ տե՛ս ծնրադրելի հրահանգը:

6. Խաչակնքի պէտք է՝ թէ՛ ժամերգութեան եւ թէ՛ պատարագի միջոցին՝ ամէն երկիրպագեսցնէ վերջը, որ շատ բնական է, «Հայր մեր»ներու ատեն, երբ աղօթասաց կամ պատարագիչ քահանան «Նաղաղութիւն» տայ եւ խաչակնքէ ժողովուրդը՝ ձեռքով, խաչով, սկիհով եւ կամ աւետարանով (Անդաստանի եւ պատարագի ատեն), ամէն «Օրհնութիւն եւ փառք Հոր...» կամ «Օրհնեա՛լ Տէր մեր Յիսուս, Գրիստոս», «Օրհնեա՛լ թաղաւորութիւնն Հոր եւ Որդւոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ»ի, «Սուրբ Աստուած»ի եւ ա՛յլ պատեհ առիթներուն: — Եւ մէկ անգամ խաչակնքել բաւական է: Հարկ չկայ մէկէ աւելի եւ արա՛գ արա՛գ խաչակնքել, ի՛նչ որ յուսական եւ ասորական ձեւ է (†):

ՎԵՐՄԱՆՈՂ

(†) Հիւս. Ամերիկայի հայ եկեղեցիները, տեղական սովորութեան մը հետեւելով, ընդունած են սրահ մը յատկացնել եկեղեցւոյ շրջանակին մէջ, ուր մայրական կամ բոցական խմամբին կը յամանուին փոքրիկները՝ պատարագի միջոցին:

(‡) Այս կանոններս չափահաս եւ առողջներուն համար են: Ծնր, տկար եւ հիւանդները բացառութիւն կը կազմեն:

OUTREACH

*Archbishop Mesrob Ashjian
Prelate
Mary Hamparian - Editor*

OUTREACH (USPS 426-490) is published monthly by the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America, 138 East 39th Street, New York, New York 10016, (212) 689-7810. Unsolicited manuscript will be considered for publication; please include a stamped, self-addressed return envelope. We reserve the right to edit articles in order to conform to space limitations. Signed articles do not necessarily reflect the policy of the Armenian Apostolic Church of America. Send all correspondence to the above address to the attention of the Editor. Printed in the United States of America, Second class postage paid at New York, N.Y. 10016. Postmaster: Send address changes to Outreach, 138 E. 39th St. New York, N.Y. 10016

let us be counted as a major contributor to America's greatest symbol of freedom, hope and opportunity.

Prayerfully,

ARCHBISHOP MESROB ASHJIAN
PRELATE

STATEMENT OF OWNERSHIP, MANAGEMENT AND CIRCULATION			
1. TITLE OF PUBLICATION		2. DATE OF FILING	
OUTREACH		CT, 10, 1985	
3. FREQUENCY OF ISSUE		4. COMPLETE MAILING ADDRESS OF KNOWN OFFICE OF PUBLICATION	
MONTHLY		138 EAST 39TH STREET, NEW YORK, NEW YORK 10016	
5. COMPLETE MAILING ADDRESS OF THE HEADQUARTERS OF GENERAL BUSINESS OFFICES OF THE PUBLISHER		6. FULL NAMES AND COMPLETE MAILING ADDRESSES OF PUBLISHER, EDITOR, AND MANAGING EDITOR	
138 EAST 39TH STREET, NEW YORK, NEW YORK 10016		MARY HAMPARIAN, 138 EAST 39TH STREET, NEW YORK, NEW YORK 10016	
7. OWNER (If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and addresses of stockholders owning or holding 1 percent or more of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owners must be given. If owned by a partnership or other unincorporated firm, its name and address, as well as that of each individual must be given. If the publication is published by a nonprofit organization, its name and address must be stated.)			
ARMENIAN APOSTOLIC CHURCH OF AMERICA, INC.			
8. KNOWN BONDHOLDERS, MORTGAGEES AND OTHER SECURITY HOLDERS OWNING OR HOLDING 1 PERCENT OR MORE OF TOTAL AMOUNT OF BONDS, MORTGAGES OR OTHER SECURITIES (If there are none, so state)			
NONE			
9. FOR COMPLETION BY NONPROFIT ORGANIZATIONS AUTHORIZED TO MAIL AT SPECIAL RATES (Section 4312 GMM only) (The purpose, function, and nonprofit status of the organization and the exempt status for Federal income tax purposes (Check one))			
10. EXTENT AND NATURE OF CIRCULATION		11. I certify that the statements made by me above are correct and complete	
A. TOTAL NO. COPIES (Net Press Run)		10,500	
B. PAID AND/OR REQUESTED CIRCULATION		NONE	
C. TOTAL PAID AND/OR REQUESTED CIRCULATION		NONE	
D. FREE DISTRIBUTION BY MAIL, CARRIER OR OTHER MEANS		300	
E. TOTAL DISTRIBUTION (Sum of C and D)		300	
F. COPIES NOT DISTRIBUTED		10,200	
G. TOTAL (Sum of E, F and G - should equal net press run shown in A)		10,500	

ՃԱՆԱԶԵԼ ԶԻՄԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

(Շար. էջ 1-էն)

անհամար ծիւրերուն, եւ Մեսրոպ աւելի ուժգին կը հերկէր հողին սիրտը:

Տրտում էր, երբ իրբեւ երիտասարդ գորական կը ծառայէր Արշակունեաց գունդին մէջ, խորխորաբար կրելով սուրն ու աղեղը իր պիրկ ափին մէջ, եւ քաջութեան ցուրը իր պայծառ ճակտին վրայ: Պալատականի զգեստը աւելի ծանր կը ճնշէր իր սրտին, եւ Մեսրոպ պատուեց, բազմեց զայն եւ հազաւ վանակակի լողիկը, անգամ մը եւս նայեցաւ իր լուսազուրկ ժողովուրդին, եւ արցունքներու հեղեղ մը թրջեց իր դէմքն ու մօրուքը: Մերադրեց այն հողին վրայ, զոր տարիններ մշակած էր անհուն գորովանքով մը, բացաւ բազուկները եւ լայազին աղօթեց, աչքերը յառած փրկութեան լոյսին, որ կ'ուշանար, կ'ուշանար:

Բայց Աստուած այցելեց Մեսրոպի, որ ողջունեց հրաշագործ տեսիլքը եւ հայ գիրերու աստեղաշարքը, գիշերուան փայլատակող երկնակամարին վրայ: Առտուն արթնցաւ եւ այդ նշանազրբը քանդակեց իր մագաղաթին վրայ, իրբեւ «Իմաստութեան պատուէր», հայ հանճարին փրկագործման համար: Եւ Մեսրոպ եղաւ վերծանող եւ ուսուցչապետ, որ չրջեցաւ քաղաքէ քաղաք, աւանէ աւան, սերտեց եւ լուսաւորեց, կազմեց մշակութի լեզունը եւ իր օրհնութիւնները բաշխեց իր աշակերտներուն: Անոնք կոչուեցան Եզնիկ եւ Կորիւն, Ենովք ու Դանան, Երեմիա եւ Տիրայր, Մուշէ եւ Յովնան, Արծրունի եւ Արմատունի, Հմայեակ կամ Ղեւոնդ: Մեսրոպ Մաշտոց մշակապետը եւ սպարապետն էր այս բանակին, որ խուճեց դաւաճներու եւ գեւղակներու ամենէն մթին խորշերը, այդ երեսունըվեց տարերով վաճառու համար մոլորած հոգիներու ճրագները, ցոյց տալու անոնց անխափան ուղին, անոնց օրորանն ու գերեզմանը, ուսումնարանն ու աղօթատեղին:

Այդ տառերէն ծնան դպրութիւն եւ բանահիւսու-թիւն, քերթուած եւ սրբասացութիւն, հայ բառերուն ամենէն թուշտուն երգերը եւ ամենէն հոգեխուով նուազները: Անոնց լոյսին տակ ծագեցաւ մեր Ոսկեղարը, իր իմաստուն պատմիչներով եւ պերճաբան մատենագիրներով, ուր դեռ կը խօսին ներշնչեալ Նիդիէն, Դաւիթ անյաղթելին, լրջախոհ Փաւստոսը, խորհամուտ Փարպեցին, առինքնող Սորենացին, վերասլաց Լաստիվերտացին: Անոնց հովանիին տակ ծագեցան վանքեր եւ յիշատակարաններ, ու կազմեցին Մեսրոպի հիմնած համապարփակ աւանդատունը, ուր կը հանգչին հայ մտքին ամենէն անխառն ծաղիկները, նշխարները, թռչնագրերը, մագաղաթները, ամբողջ գանձերը էջմիածնին, Տաթևին, Զուարթնոցին, Հաղբատին: Եւ այդ գիրերէն արձանացաւ հայ եկեղեցին եւ անոնցմէ ստացաւ իր բարոյական դարաւոր շաղախը, եղաւ սրբազան բանաստեղծութիւն, պատարագ եւ երկնային դիւցազներգութիւն, եղաւ «Սորհուրդ խորին անհաս անսկիզբն», «Ո՞վ է սա թագաւոր փառաց», «Քրիստոս պատարագեալ» ու «Նեղիցի անուն տեառն օրհնեալ»: Եւ դեռ շարականներ, ոսկեղէն շարականներ, «Առաւօտ լուսոյ արեգակն արդար», «Մա՛յր սուրբ սքանչելի լուսոյն», «Նորահրաշ պատկաւոր», «Քեզ երանեն ամենայն ազինք», եւ խնկաբեր «Արեւագալ»ը անոնց քով, իր արարչական լոյսով եւ անեղանակի խորհուրդով, իր յորդորակներով եւ ճշմարտութեան ճանապարհով, Նարեկացիին կամ Երանդատիին անճարելի ծայրը այս ամէնուն մէջ, եւ «Լոյս Զուարթ»ին մեղմահոս երանութիւնը:

Ո՞վ պարգեւեց այս անկշռելի գանձը հայ ժողովուրդին, եւ զայն փրկեց ցեխէն, անապատէն, մտաւոր անսպառնալիքէն: Ո՞վ նուիրեց այս երգերը, մեղեդիները, այս անբաւ հարստութիւնն ու գեղեցկութիւնը, եթէ ոչ Մեսրոպ Մաշտոց, որ հայ գիրերու լուսարձակին տակ կերտեց ամբողջ ապագայ մը եւ քաղաքակրթական ճակատագիր մը, միւս մեծ փրկարարին, Սահակ Պարթեւ հայրապետին հետ: Լեզուն եւ ստեղծագործութիւնը, որ դարէ դար փոխանցուելով բիւրեղացան տակաւ եւ թափանցեցին մինչեւ մեր շրջանները, մաշտոցեան գիւտին յաղթանակը կը շեփորեն երէկ եւ այսօր, եւ կը հնչեն տեւականօրէն այդ նոյն ժողովուրդին հսկայական աշխատանքին մէջ, զայն կը խրախուսեն ու կը պատրաստեն վաղուան երկունքներուն: Մեծ ու վսեմագոյն աշխատանք մը, որուն շուրջ յուզումով եւ գուրգուրանքով բոլորուեցան հայ լեզուի դարբինները, երգիչները, գուսանները, արձակագիրները, աշուղներն ու տաղասացները, առանց հաշուելու այն անթիւ թարգմանիչները, որոնք Մեսրոպի շունչով օծուեցան եւ հայ դպրութիւնը օժտեցին պանծալի հունձքով մը:

Իր տեսանած գիրերուն հեղեղային լուսածագին մէջ, Մեսրոպ Մաշտոց կը ճառագայթէ Լուսաւորչի շողին նման, կը վերածուի ամբողջովին կենարար գորութեան մը, նման արեւին, հողին, պտղաբերութեան եւ վերածնունդի օրհնքներուն: Յաւիտենական ոյժն է ան, որ իր հետեւորդները կ'ոգեւորէ կեանքով, սիրով եւ հաւատքով, կ'ըլլայ ժողովուրդի մը բարձրագոյն հանգանակը, ուր միշտ կը տիրապետէ մեծապանչին անվախճան թագաւորութիւնը:

Երուսրդ Սիմքէշեան

FORUM

RESTORING WOMEN TO THEIR PROPER ROLE IN THE ARMENIAN CHURCH

By Yedvard Gulbekian

EDITORIAL NOTE

Last September, the Prelate ordained some twelve young choir girls as acolytes at St. Gregory the Illuminator Armenian Apostolic Church in Philadelphia. Although it had potential, this ordination did not attract too much attention.

Under Forum, we hereby reprint an article by Yedvard Gulbekian from London, England, entitled 'Restoring Women into the Proper Role in the Armenian Church'. The article is accompanied by two pictures which we are sure will be of unique interest to our readers. One is taken in Istanbul and the other in New Julfa.

The attempted genocide of the Armenians during the first World War resulted in much more than the loss of a large proportion of the Armenian nation, its material culture, and the Armenian plateau, for the chaos caused by murder, hunger, exposure, disease and invasion severely disrupted the continuity of customs and traditions, and stunted the proper development of Armenian institutions during this century.

Fortunately, much of the musical heritage of Armenia had been saved thanks to the selfless efforts of Komitas Vardapet, and one significant folk epic, *Sasuntsi Davit*, had been committed to writing by Bishop Garegin Srvandztyants in the 19th century, but much else was irretrievably lost. In particular, the church of Armenia suffered losses which undermined its structure and theology in such a subtle manner as to consign the pre-1915 situation to oblivion.

One of these victims, now submerged in the national consciousness, was the ministry of women in the church. It will certainly come as a surprise that such a ministry existed at all, and one would have great difficulty in finding anyone living today who remembered it from first-hand knowledge. Its existence was brought to light in 1974 during an historical exhibition in Teheran. This carefully prepared display of Armenian costumes through the ages, which was later published in book form, included the vestments of a 19th-century Armenian deaconess from Constantinople. Yet, such a significant item attracted little attention.

Women played an important role in the Christian church in apostolic times and later. The Acts of the Apostles mention several women who assisted Saint Paul in his mission to the pagan world. The conversion of Armenia is closely associated with the saints Hripsime and Gayane, while that of neighboring Georgia became common in the church. For instance, the Cathedral of St. Sophia in Constantinople was allotted 40 deaconesses in the 7th century.

It should be said that members of the diaconate are fully ordained ministers (*pashtonyay*) of the church. They may conduct services, baptize, marry and bury, but since they are not priests they cannot celebrate the eucharist. That deaconesses were not in minor orders, as some have claimed, but members of the clergy is indicated by the circumstances that they were ordained by bishops, by a rite similar to that for the ordination of men, and they were subject to the bishop's court. Deaconesses served in the orthodox churches until the 12th century. The order was revived by the Maronites in Lebanon in the 18th century, and by the Roman Catholics earlier this century. But the church of Armenia, which had women ministers until their demise as a consequence of the action of the *Ittihad* party during the first World War, has forgotten that they ever existed.

The Kalfayan Orphanage which has been known by this name since 1866, is run by the Kalfayan Orders' nuns. In this picture you can see an Armenian nun during the Offertory of the Divine Liturgy. On the left we see another nun with the censor and a young girl as candle bearer.

The ministry is not the only role which women may fulfill in the church, for it is a widespread misunderstanding that the *vardapet*, the doctor of the church, is necessarily a priest. In fact, there is no such requirement, and one can search the *Kanonaqir*

Hayots in vain for it. On the contrary, a study of ancient Armenian literature makes it perfectly clear that the *vardapets* were not priests, and until 1915 did not, in general, perform that function.

The medieval writer, Mkhitar Ayrivanetsi, listed the orders of the church as follows: *yepiskopos* (bishop), *qahana* (priest), *sarkavag* (deacon), *dpir* (clerk), *grakardats* (lector), *saghmosasats* (chorister). The *vardapet* does not appear in the hierarchy, and correctly so, since that calling belongs to an altogether different one, defined by the apostle Paul: apostles, prophets, *vardapets*, powers, healers, etc. (I. Corinthians, XII: 28).

This being the case, there can be no objection to women of a proper spiritual and academic standard studying in the theological seminaries and graduating as *vardapets* of the church. What is more, even the conservative Roman Catholic Church has accepted the validity of this view as part of its attempt to pull itself into the 20th century before the 21st is upon us. Pope Paul VI elevated two women to the doctorate of the church in 1970.

Ernest Holtzer is a household name in New Julfa, Iran. Born in 1836 in Prussia, he came to Iran with the English Telegraphic Company and married an Armenian girl named Mariam in Tehran. For several years he lived and worked in Isphahan where he produced a wealth of pictures which were displayed in 1976 in Iran.

This picture shows a few nuns of the St. Catherine's Order in New Julfa, Isphahan. The nun with a staff is the Mother Superior Mariam. On the right is a deaconess.

When the nuns stepped out of the convent they wore the 'vehgar'. This is a rare picture showing the use of 'vehgar' by Armenain nuns.

The late Nicolas Zernov, a prolific writer on church affairs, wrote in 1939 how impressed he had been when personally present at the eucharist in the Armenian church of St. Stephen in Tiflis "where a woman deacon fully vested brought forward the chalice for the communion of the people." The heritage of Armenian deaconesses, destroyed by the *Ittihad* party, should now be revived, and the Armenian seminaries should be opened to women, as they would have been in the normal course of events had the disaster of 1915 not taken place.

RICHARD YARDUMIAN

VICTIM OF MASSIVE HEART ATTACK

The tragic death of the famous composer, Richard Yardumian, was not only a blow to his family and friends but also to the entire world of music.

Although entirely self-taught in music orchestration, Richard Yardumian produced musical compositions that were one of a kind both in beauty and innovativeness. Some of his earlier famous works are Armenian Suite, and Desolate City.

His last performance which became his swan song was the ORATORIO "NUVARSAG" which he was commissioned to compose for the October 1985 concert on the occasion of the 1500th Anniversary of the Nuvarsag Treaty. This concert was celebrated under the auspices of the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America.

Mr. Yardumian's requiem service was held on Saturday, August 17th at the Lord's New Church at 3.15 p.m. A memorial service followed at which hundreds were present. His Eminence, Archbishop Mesrob Ashjian sent a delegation comprised of: Very Rev. Anoushavan Tanielian, Archpriest Arsen Hagopian, and Mr. and Mrs. Nazareth Emlikian.

Mr. Yardumian's death has left a gap in the lives of many, however, we can take comfort in his music through which he continues to live.

FIRST NATIONAL CONFERENCE ON CHRISTIAN EDUCATION

AN EXPERIENCE OF INSPIRATION

by Denise Arakelian

Stony Point Center located in Stony Point, N.Y., was the site for the First Annual National Conference on Christian Education on the weekend of September 13-15, sponsored by the Armenian Religious Education Council of the Prelacy of the Armenian Apostolic Church of America. Representatives came from Los Angeles, Fresno, Montreal, Washington D.C., Racine, Chicago, Detroit, Boston, Philadelphia, North Andover, Providence, Worcester, Springfield, Hartford, New York and New Jersey.

The excitement began Friday evening when representatives prepared to celebrate "The Eve of the Exaltation of the Holy Cross". This mysterious and mesmerizing vigil captured everyone's attention as Archbishop Mesrob Ashjian, Prelate of the Eastern Prelacy of the United States and Canada, led the service.

Following the service, Archbishop Ashjian

welcomed the participants, and gave an inspirational message on the meaning of the Cross.

Highlighting the close of the evening, the well known entertainers, Jack Baghsarian and John Berberian exhilarated the group with a musical presentation of a more spiritual flavor. The enthusiasm grew

Celebrating "The Eve of the Exaltation of the Holy Cross"

as the audience joined in by clapping and singing along to the music. One participant remarked, "I never knew there were so many people committed to Christian Education. I feel we are going to learn more than we expected."

A prayer service commenced Saturday's agenda to prepare the hearts of the participants. Archdeacon Aram Stepanian, member and advisor to A.R.E.C., began the first general session by presenting "The Purpose of Christian Education". Aram discussed the reasons of the source behind our goals to educate parish communities on the faith and doctrine of our church.

Following the general session, two elective workshops were offered simultaneously. The first workshop, "Christian Outreach in Your Community" by Rev. Antranig Baljian, chairman of A.R.E.C. and pastor of St. Gregory's Church in Indian Orchard, Mass., presented answers on how to face the problems and spiritual needs of parish communities. The second workshop, "How to Have an Effective High School

Denise Arakelian, Executive Director of A.R.E.C., welcoming the participants

Ministry and Youth Outreach", by Mary Alice Kaloustian of Fresno, Calif., discussed the importance of understanding the characteristics and needs of this age group.

Frequent opportunities gave time during the weekend to visit the Conference Exhibits with over 15 booths, displaying many teaching and resource materials. The spirit of interest, motivated the participants to break up into groups on their own and have several round-table discussions on such topics as, "How to Deepen the Comprehension of the Badarak", "The Spiritual Significance of our Church", etc. ...

After lunch, the program resumed with general session #2 on the topic of "Time-Management and Organization", by Stepan Piligian of Indian Orchard, Mass., who presented the concept of time-management by organizing your inner spiritual world with God, and establishing an understanding of Him. Citing examples and a time-table, Stepan concluded that in order to set our goals and priorities, we must understand God's calling and will for our lives or else the consequences will be, constant conflict with the inner self and denial of the peace that only Jesus Christ can offer.

The last general session of the day was given by Very Reverend Anoushavan Tanielian of the Catholicosate of Cilicia, who discussed the "Importance of Prayer". The message brought forth an understanding that, as Christians, our spirits should be continually seeking to grow closer to God and to be in union with Him.

One of the two last workshops of the evening was on "The Sacraments as a Source of Teaching and Spiritual Growth", presented by Ted Isaacs, Director of Christian Education of the Western Prelacy. This workshop presented the seven sacraments, their significance, and how it relates to our lives together

with Jesus Christ and with one another. "Creative Teaching Ideas on the Armenian Church Calendar and Feast Days", was the subject of the second workshop offered by two inspiring women from California, Angela Matewosian and Mary Alice Kaloustian, who suggested many ways in which to create better understanding, enthusiasm and positive learning experiences for children and adults on the church calendar and feast days.

The first Sunday morning workshop entitled "Developmental Christian Education" was offered by Barbara Berberian, Vice-Chairperson of A.R.E.C. and Armenian Church Curriculum Developer. Barbara

Sona Kludjian presenting "Armenian Church Arts and Crafts"

presented an insightful look at the spiritual readiness and age-characteristics of Sunday School students, integrating it with the use of the Armenian Church Curriculum. "Armenian Church Arts and Crafts" was the topic for the second workshop offered by Zabelle Postian, a member of A.R.E.C. and Armenian Church Arts and Crafts Coordinator, and Sona Kludjian, artist and instructor of art.

As the edifying weekend came to a close, it was apparent that the participants were inspired to take their gifts, hope and vitality back to their church communities with more than just information, but with a spirit of understanding and knowledge of application so that others may grow from this experience. Most importantly, the goal and prayer of A.R.E.C. was fulfilled by the power and inspiration of God, for all to take home the wisdom, love, hope and peace that only the Holy Spirit can give to everyone whose faith is in our Lord and Savior Jesus Christ. In order to succeed in educating our people, the faith and doctrine of the Armenian Apostolic Church and the Word of God must be passed on.

Teaching tapes on any of the lectures or workshops of the Conference weekend are available by contacting Denise Arakelian, Executive Coordinator of A.R.E.C. at 138 E. 39th Street, N.Y., N.Y. 10016 or phone, (212) 689-4481, for a contribution of only \$2.00 per tape.

OCTOBER ARMENIAN CULTURAL MONTH BOOKFAIR

DATE:		
Friday, October 11, 1985		8 pm - 10 pm
Saturday, October 12, 1985		10 am - 10 pm
Sunday, October 13, 1985		12 noon - 4 pm

LOCATION:
STS VARTANANTZ ARMENIAN APOSTOLIC CHURCH,
461 Bergen Blvd. Ridgefield, N.J. Tel.: (201) 943-2950

SPONSORED BY:
THE PRELACY BOOKSTORE

October being Armenian Cultural Month, the Prelacy Bookstore is Organizing a special Bookfair for the Armenian Community.

A diverse selection of books about history, culture, literature, religion, music, art, language and cooking, both in Armenian and English will be available. A wide selection of Armenian records and cassettes will also be at hand to the delight of music lovers.

A special corner will display children's story books and educational material.

Everyone is invited and all will surely find something to please. Make this a day, for family and friends to find and share this treasure chest of books.

ԵՍ ՈՒՋՈՒՄ ԷՒ

Ես ուզում էի
Բանաստեղծութեան պատր զարդարել
Վանքի պատի պէս՝
Իբրև հատուցում
Այն սքանչելի բանաստեղծութեան,
Որով պապերը մեր հաւատակէց
Հիւսել են վանքի պատերը նրբին՝
Քարը քարի հետ արիւնով կապել,
Քրտինք թափելով, քաղցր տառապել
Եւ նուիրել իմ Փրկիչին, սրբին:

Խաչը հիւսել են երգի հիւսուածքից,
Քիւր կապել են երգի բառերով,
Սիւնն արարել են բառի սլացքից,
Գմբեթին բառէ սալեր են քաշել՝
Մայրին հաւատի լահը վառելով:
Եւ գմբեթի տակ կախել են բառեր՝
Ջրընգո՛ւն, զուլա՛լ, յաւիտենակա՛ն,
Ու զրընգում են բառերն այդ դարեր՝
Հոգու զանգերը տիեզերական:

Ես ուզում էի
Բանաստեղծութեան լեզուն բարբառի
Չանգերի նման սուրբ եկեղեցու
Եւ արձագանգը
Աշխարհէ-աշխարհ, սրտէ-սիրտ գնայ,
Ու չդադարի,
Եւ ազդարարի
Տագնապը դարի,
Հաւատը դարի,
Արատը դարի՝
Այնպիսի զնգուն համոզկերպութեամբ,
Որ տազնապ, արատ,
Ցաւ ու ցաւազար
Ուժատունն իսպառ, չլինեն զօրու
Մարդկային հոգին կրկին խաթարել:

Այդ սքանչելիները մենք լսում ենք, երբ
Հնչում են նրանք
Եւ լսում ենք՝ երբ
Ննջում են նրանք:
Նրանք սիրոյ եւ մխիթարութեան
Բառերն են անմեռ մեր նախնիների,
Որ ամբողջ են դարձել մեր հոգուն՝
Ընդդէմ դրոհին գետնաքարէ նեոխ:

Ես ուզում էի բանաստեղծութեան
Տողերը շարել
Եկեղեցու նուրբ շարերի հանգոյն,
Բառը բառի հետ այնպէս նմարել,
Որ դառնայ կրկին
Փոքրիկ հատուցում
Այն սքանչելի տողաշարերի,
Որով հաւատի տունն է արարում,
Որի մէջ սիրոյ կրակն է վառում,
Բոցում է անվերջ ու չի սպառում ...

Ես ուզում էի բանաստեղծութեան
Պատին քանդակել
Պատկերը սիրոյ, հաւատարմութեան
Եւ եղբայրութեան,
Եւ քո պատկերն էլ դնել հովանի
Յաւիտենական յոյս ու բարութեան ...

... Ահա երկինքը ցողով թաթախուած
Անուշ բառերի ոսկի է մաղում.-
Շոյիլը պատերը բանաստեղծութեան,
Քո մատների տակ սիրտ է բարախում:

Ռազմիկ Դավիթյան